

TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
KHOA KẾ HOẠCH VÀ PHÁT TRIỂN
BỘ MÔN KINH TẾ PHÁT TRIỂN

Đồng chủ biên: TS. Phạm Ngọc Linh
TS. Nguyễn Thị Kim Dung

Giáo trình

KINH TẾ PHÁT TRIỂN

(Dùng cho sinh viên ngoài chuyên ngành)

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN

TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
BỘ MÔN KINH TẾ PHÁT TRIỂN

☎ ☑ ☒

Đồng chủ biên: TS. PHẠM NGỌC LINH
TS. NGUYỄN THỊ KIM DUNG

Giáo trình KINH TẾ PHÁT TRIỂN

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI
TRUNG TÂM THÔNG TIN THƯ VIỆN

01-04

00874

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN

LỜI NÓI ĐẦU

Kinh tế phát triển là môn học kinh tế mang tính tổng hợp, nghiên cứu các nguyên lý phát triển kinh tế, khái quát sự vận động của nền kinh tế trong mối quan hệ tác động qua lại giữa kinh tế và xã hội. Môn học giải quyết cụ thể trường hợp của các nước đang phát triển và quá trình chuyển một nền kinh tế từ tình trạng trì trệ, tăng trưởng thấp, tỷ lệ nghèo đói lớn và tình trạng mất công bằng xã hội cao, sang một nền kinh tế có tốc độ tăng trưởng nhanh với các chỉ tiêu xã hội ngày càng được cải thiện hơn. Thông qua quan điểm của các trường phái kinh tế, các mô hình lý thuyết và thực nghiệm, môn học cung cấp cơ sở khoa học cho việc lựa chọn đường lối phát triển kinh tế của các nước đang phát triển với những điều kiện trong nước và quốc tế khác nhau.

Việc xuất bản cuốn Giáo trình Kinh tế Phát triển (dành cho sinh viên ngoài chuyên ngành) nhằm đáp ứng nhu cầu bức thiết của đông đảo các bạn sinh viên đang theo học các chuyên môn thuộc lĩnh vực kinh tế và quản trị kinh doanh của Trường đại học Kinh tế Quốc dân nói riêng và của các trường đại học, cao đẳng kinh tế nói chung trong cả nước. Ưu điểm của Giáo trình là trình bày các vấn đề kinh tế học cơ bản của các nước đang phát triển một cách có hệ thống, ngắn gọn và dễ hiểu, các định nghĩa, học thuật tương đối chuẩn xác, có ví dụ minh họa phần lý thuyết và tập hợp nhiều số liệu thống kê về quá trình phát triển kinh tế của Việt Nam và các nước khác. Cuối mỗi chương có phần tóm tắt nội dung, câu hỏi ôn tập và nghiên cứu tình huống nhằm giúp cho sinh viên có thể nhanh chóng tổng hợp lại những kiến thức đã học, phát triển tư duy, tăng cường khả năng làm việc nhóm, khả năng giải quyết những vấn đề của thực tiễn kinh tế - xã hội.

Nội dung Giáo trình xuất bản lần này gồm 9 chương, được chia thành 3 phần:

Phần I (Từ chương 1 đến chương 4): Những vấn đề lý luận về tăng trưởng và phát triển kinh tế. Phần này tập trung nghiên cứu bản chất, nội dung của tăng trưởng kinh tế và phát triển kinh tế.

Phần II (Từ chương 4 đến chương 8): Các nguồn lực của tăng trưởng kinh tế. Phần này tập trung phân tích sự tác động của các yếu tố đầu vào đến tăng trưởng kinh tế.

Phần III (Chương 9): Chính sách ngoại thương đối với phát triển kinh tế. Phần này tập trung nghiên cứu cơ sở của ngoại thương và các loại hình chiến lược ngoại thương.

Tham gia biên soạn Giáo trình lần này gồm có:

- PGS. TS. Ngô Thăng Lợi: Chương 1, 2, 3
- TS. Phạm Ngọc Linh: Chương 6, 7, 8
- TS. Nguyễn Thị Kim Dung: Chương 4, 5
- GS. TS. Vũ Thị Ngọc Phụng: Chương 9
- TS. Phan Thị Nhiệm, TS. Nguyễn Ngọc Sơn, ThS. Bùi Đức Tuấn, ThS. Nguyễn Quỳnh Hoa: Phần nghiên cứu tình huống của các chương.

Giáo trình do TS. Phạm Ngọc Linh và TS. Nguyễn Thị Kim Dung đồng chủ biên.

BỘ MÔN KINH TẾ PHÁT TRIỂN

Chương 1

TỔNG QUAN VỀ TĂNG TRƯỞNG VÀ PHÁT TRIỂN KINH TẾ

I. CÁC NƯỚC ĐANG PHÁT TRIỂN. ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU CỦA KINH TẾ PHÁT TRIỂN

1. Các nước đang phát triển trong hệ thống kinh tế thế giới

1.1. Sự xuất hiện thế giới thứ ba

Cho tới năm 1945, nhiều quốc gia Tây Âu, nhất là các nước Anh, Pháp, Hà Lan, Bỉ, Bồ Đào Nha vẫn còn kiểm soát những thuộc địa rộng lớn. Sau chiến tranh thế giới II, các dân tộc bị thực dân cai trị đã không còn cam chịu sự đô hộ. Đầu tiên, làn sóng giải phóng thuộc địa bùng nổ mạnh mẽ ở châu Á. Năm 1947, Gandhi đã lãnh đạo thành công cuộc đấu tranh của nhân dân Ấn Độ giành độc lập từ tay người Anh. Ở vùng Đông Nam Á, Indonexia giành độc lập năm 1947 sau cuộc đấu tranh vũ trang chống lại thực dân Hà Lan. Sau thất bại Điện Biên Phủ ở Việt Nam, thực dân Pháp phải rút khỏi Đông Dương. Sau châu Á, cao trào giải phóng thuộc địa lan sang châu Phi. Năm 1954, các lực lượng đấu tranh đòi độc lập cho Angeria chuyển sang đấu tranh vũ trang, đến năm 1962, Pháp phải ký hiệp định công nhận quyền độc lập của nước này. Tiếp đó, tất cả các thuộc địa của Pháp ở châu Phi đều lần lượt được trao trả độc lập, cùng theo đó là Công Gô (thuộc Bỉ), Nigeria (thuộc Anh), Angola và Mozambique (thuộc Bồ Đào Nha).

Với việc giải phóng thuộc địa, một nhân tố mới đã xuất hiện trên sân khấu chính trị quốc tế: Thế giới thứ ba. “Thế giới thứ 3” được gọi để phân biệt với “thế giới thứ nhất” là các nước có nền kinh tế phát triển - đi theo con đường tư bản chủ nghĩa, những nước này phần lớn

MỤC LỤC

Chương 1. TỔNG QUAN VỀ TĂNG TRƯỞNG VÀ PHÁT TRIỂN KINH TẾ.....	5
I. Các nước đang phát triển. Đối tượng nghiên cứu của kinh tế phát triển.....	5
1. Các nước đang phát triển trong hệ thống kinh tế thế giới.....	5
2. Những đặc trưng cơ bản của các nước đang phát triển.....	9
3. Sự cần thiết lựa chọn con đường phát triển.....	11
4. Đối tượng, mục tiêu và phương pháp nghiên cứu của Kinh tế phát triển.....	12
II. Bản chất của tăng trưởng và phát triển kinh tế.....	14
1. Tăng trưởng kinh tế.....	14
2. Phát triển kinh tế.....	15
3. Phát triển kinh tế bền vững.....	15
4. Lựa chọn con đường phát triển theo quan điểm tăng trưởng và phát triển kinh tế.....	16
III. Đánh giá phát triển kinh tế.....	18
1. Đánh giá tăng trưởng kinh tế.....	18
2. Đánh giá cơ cấu kinh tế.....	23
3. Đánh giá sự phát triển xã hội.....	29
IV. Các nhân tố tác động đến tăng trưởng và phát triển kinh tế.....	35
1. Nhân tố kinh tế.....	35
2. Nhân tố phi kinh tế.....	42
<i>Tóm tắt chương.....</i>	<i>46</i>
<i>Câu hỏi ôn tập.....</i>	<i>48</i>
<i>Nghiên cứu tình huống.....</i>	<i>49</i>
Chương 2. CÁC MÔ HÌNH TĂNG TRƯỞNG KINH TẾ.....	51
I. Mô hình cổ điển về tăng trưởng kinh tế.....	51
1. Xuất phát điểm của mô hình.....	51
2. Các yếu tố tăng trưởng kinh tế và mối quan hệ giữa chúng.....	52

3. Phân chia các nhóm người trong xã hội và thu nhập của những nhóm người này	54
4. Quan hệ cung- cầu và vai trò của chính sách kinh tế với tăng trưởng.....	55
II. Mô hình của K.Marx về tăng trưởng kinh tế.....	57
1. Các chỉ tiêu tổng hợp phản ánh sự tăng trưởng	57
2. Các yếu tố tăng trưởng kinh tế.....	58
3. Sự phân chia giai cấp trong xã hội tư bản.....	59
4. Chu kỳ sản xuất và vai trò của chính sách kinh tế.....	59
III. Mô hình tân cổ điển về tăng trưởng kinh tế.....	60
1. Nội dung cơ bản của mô hình tân cổ điển về tăng trưởng kinh tế	60
2. Hàm sản xuất Cobb- Douglas.....	63
IV. Mô hình của Keynes về tăng trưởng kinh tế	64
1. Nội dung cơ bản của mô hình.....	64
2. Mô hình Harrod - Domar	67
3. Sự phê phán mô hình Harrod - Domar của trường phái Tân cổ điển.....	68
V. Lý thuyết về tăng trưởng kinh tế hiện đại.....	72
1. Sự cân bằng của nền kinh tế	73
2. Các yếu tố tác động đến tăng trưởng kinh tế	73
3. Vai trò của Chính phủ trong tăng trưởng kinh tế.....	75
<i>Tóm tắt chương .....</i>	<i>76</i>
<i>Câu hỏi ôn tập.....</i>	<i>77</i>
<i>Nghiên cứu tình huống .....</i>	<i>78</i>
Chương 3. CÁC MÔ HÌNH CHUYỂN DỊCH CƠ CẤU NGÀNH KINH TẾ	81
I. Cơ cấu ngành kinh tế và xu hướng chuyển dịch trong quá trình phát triển.....	81
1. Khái niệm.....	81
2. Những vấn đề mang tính quy luật về xu hướng chuyển dịch cơ cấu ngành kinh tế	83
3. Phương thức thực hiện chuyển dịch cơ cấu ngành - Mô hình Rostow (Rostow model)	86
II. Các mô hình lí thuyết và chuyển dịch cơ cấu ngành kinh tế.....	89
1. Mô hình hai khu vực của Arthus Lewis.....	89

2. Mô hình hai khu vực của trường phái Tân cổ điển	98
3. Mô hình hai khu vực của Harry T. Oshima	102
<i>Tóm tắt chương</i>	107
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	109
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	110
Chương 4. PHÚC LỢI CHO CON NGƯỜI VÀ PHÁT TRIỂN KINH TẾ	113
I. Tăng trưởng kinh tế và mức độ đáp ứng phúc lợi cho con người trong phát triển kinh tế	113
1. Tăng trưởng kinh tế và vấn đề đáp ứng phúc lợi	113
2. Các phương thức phân phối	114
II. Phát triển con người và phát triển kinh tế	116
1. Quan điểm về phát triển con người	116
2. Chỉ số phát triển con người (Human Development Index - HDI)	117
III. Bất bình đẳng và phát triển kinh tế	120
1. Bất bình đẳng về phân phối thu nhập	120
2. Bất bình đẳng giới	129
IV. Nghèo khổ ở các nước đang phát triển	131
1. Nghèo khổ về thu nhập	131
2. Nghèo khổ của con người (nghèo khổ tổng hợp)	135
3. Đặc trưng của người nghèo và chiến lược xóa đói giảm nghèo	136
<i>Tóm tắt chương</i>	138
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	140
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	141
Chương 5. LAO ĐỘNG VỚI PHÁT TRIỂN KINH TẾ	143
I. Lao động và vai trò của lao động trong tăng trưởng và phát triển kinh tế	143
1. Nguồn lao động và lực lượng lao động	143
2. Vai trò của lao động ở các nước đang phát triển	144
II. Các yếu tố ảnh hưởng đến cung cầu lao động	145

1. Các yếu tố ảnh hưởng đến cung lao động.....	145
2. Các nhân tố ảnh hưởng đến cầu lao động.....	151
3. Thất nghiệp ở các nước đang phát triển.....	153
III. Phân chia thị trường lao động ở các nước đang phát triển ..	155
3.1. Đặc trưng cơ bản của thị trường lao động ở các nước đang phát triển	155
3.2. Phân chia thị trường lao động ở các nước đang phát triển.....	156
<i>Tóm tắt chương</i>	161
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	162
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	163
Chương 6. TÀI NGUYÊN THIÊN NHIÊN VÀ MÔI TRƯỜNG VỚI PHÁT TRIỂN KINH TẾ	169
I. Đặc điểm và phân loại tài nguyên thiên nhiên	169
1. Đặc điểm tài nguyên thiên nhiên	169
2. Phân loại tài nguyên thiên nhiên.....	170
3. Sở hữu tài nguyên thiên nhiên.....	175
II. Vai trò của tài nguyên thiên nhiên với phát triển kinh tế	176
1. Tài nguyên thiên nhiên là một yếu tố nguồn lực quan trọng.....	176
2. Tài nguyên thiên nhiên là cơ sở tạo tích lũy vốn và phát triển ổn định.....	177
3. Căn bệnh Hà Lan - một bài học trong khai thác tài nguyên.....	177
III. Địa tô và giá trị thị trường của tài nguyên	178
1. Các loại địa tô tài nguyên.....	179
2. Giá trị thị trường của tài nguyên	181
IV. Thị trường một số tài nguyên thiên nhiên	182
1. Thị trường đất đai.....	182
2. Thị trường năng lượng.....	186
V. Phát triển bền vững.....	189
1. Những hạn chế của khai thác và sử dụng tài nguyên thiên nhiên	189
2. Phát triển bền vững	191
<i>Tóm tắt chương</i>	193
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	195
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	195

Chương 7. VỐN VỚI PHÁT TRIỂN KINH TẾ	197
I. Vốn sản xuất và vốn đầu tư	197
1. Vốn sản xuất.....	197
2. Vốn đầu tư và các hình thức đầu tư.....	198
II. Vai trò của vốn sản xuất và vốn đầu tư với tăng trưởng và phát triển kinh tế	200
1. Phân tích mô hình Harrod - Domar.....	200
2. Tác động của vốn đầu tư và vốn sản xuất tới tăng trưởng kinh tế.....	201
III. Các yếu tố tác động đến cầu vốn đầu tư	203
1. Lãi suất tiền vay.....	203
2. Các nhân tố ngoài lãi suất tiền vay.....	204
IV. Các nguồn hình thành vốn đầu tư	206
2.1. Tiết kiệm trong nước.....	207
2.2. Tiết kiệm ngoài nước.....	211
3. Các phương pháp tạo lập nguồn vốn đầu tư.....	220
<i>Tóm tắt chương</i>	225
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	227
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	227
Chương 8. KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ VỚI PHÁT TRIỂN KINH TẾ	233
I. Khoa học và công nghệ	233
1. Bản chất của khoa học và công nghệ.....	233
2. Vai trò của khoa học và công nghệ.....	238
3. Tiến bộ công nghệ và tăng trưởng kinh tế.....	241
II. Đổi mới công nghệ với phát triển kinh tế	244
1. Những vấn đề cơ bản của hoạt động đổi mới công nghệ.....	244
2. Nội dung của đổi mới công nghệ.....	251
<i>Tóm tắt chương</i>	256
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	257
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	258
CHƯƠNG 9. NGOẠI THƯƠNG VỚI VIỆC PHÁT TRIỂN KINH TẾ	261
I. Lợi thế của hoạt động ngoại thương	261
1. Lợi thế tuyệt đối của ngoại thương.....	261

2. Lợi thế tương đối (lợi thế so sánh).....	262
3. Tác động của ngoại thương đến tăng trưởng kinh tế	265
II. Chiến lược thay thế sản phẩm nhập khẩu	266
1. Điều kiện thực hiện chiến lược	266
2. Bảo hộ của chính phủ bằng thuế quan	268
3. Bảo hộ của Chính phủ bằng hạn ngạch.....	269
4. Hạn chế của chiến lược thay thế nhập khẩu.....	271
III. Chiến lược xuất khẩu sản phẩm thô.....	272
1. Tác động của xuất khẩu sản phẩm thô đến phát triển kinh tế ...	272
2. Trở ngại đối với sự phát triển dựa vào chiến lược xuất khẩu sản phẩm thô.....	274
3. Các giải pháp khắc phục hạn chế.....	278
VI. Chiến lược hướng ra thị trường quốc tế (chiến lược hướng ngoại).....	280
1. Nội dung chiến lược hướng ra thị trường quốc tế.....	280
2. Tác động của chiến lược hướng ngoại đến phát triển kinh tế ...	282
<i>Tóm tắt chương</i>	284
<i>Câu hỏi ôn tập</i>	285
<i>Nghiên cứu tình huống</i>	286

Giáo trình **KINH TẾ PHÁT TRIỂN**

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN

Địa chỉ: 207 Đường Giải Phóng, Hà Nội
Điện thoại: (04) 8696407 - 6282486 - 6282483

Fax: (04) 6282485

Chịu trách nhiệm xuất bản:

GS.TS. NGUYỄN THÀNH ĐỘ

Chịu trách nhiệm nội dung:

TS. PHẠM NGỌC LINH

Biên tập kỹ thuật:

TRỊNH QUYÊN

Chế bản:

QUANG KẾT

Thiết kế bìa:

MAI HOA

Sửa bản in và đọc sách mẫu:

TRỊNH QUYÊN